# Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2015–2016

## 33 625 Hulp, handel en investeringen

**Nr. 188**

## BRIEF VAN DE MINISTER VOOR BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 20 november 2015

Graag bied ik u hierbij, mede namens de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, de reactie aan op het verzoek van de Kamer om een reflectie op het Wereldbankrapport over de relatie tussen klimaatverandering en armoede (Handelingen II 2015/16, nr. 22, Regeling van werkzaamheden). In deze reactie wordt ook ingegaan op de specifieke vragen die u toezond op 12 november jl.[1]. De antwoorden op de gestelde vragen zijn als volgt gegroepeerd:
- Een reactie op het rapport,
- De armoedefocus in de Nederlandse klimaatinzet,
- De rol van de Nederlandse private sector,
- De inzet voor Parijs en
- De relatie klimaat en veiligheid.

Per deelonderwerp zijn de nummers van de vragen die worden geadresseerd aangegeven.

*Reactie op het rapport «Shock Waves»*

Uw Kamer vraagt om een reactie op het rapport van de Wereldbank over klimaat en armoede (vragen 6, 8, 11, 17, 19 en 20).

Het Wereldbankrapport *«Shock Waves: Managing the Impacts of Climate Change on Poverty»* beschrijft de mogelijke gevolgen van klimaatverandering op armoede in de wereld. Volgens het rapport kan klimaatverandering de bereikte resultaten op armoedebestrijding van de afgelopen decennia ernstig ondermijnen. De Wereldbank bevestigt hiermee hetgeen het kabinet aan het begin van Rutte II in de nota «Wat de wereld verdient» al schreef: «De allerarmsten, en binnen deze groep, vooral de vrouwen, worden het eerst en het hardst geraakt.» Nieuw aan het rapport is dat een goed onderbouwde prognose wordt gegeven van het aantal mensen dat

[1] Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl.

kst-33625-188
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2015

in armoede zal leven in 2030 als geen actie wordt ondernomen op klimaat: 100 miljoen mensen meer dan in een situatie zonder klimaatverandering. De gehanteerde scenario's laten marges in de aantallen zien maar de centrale boodschap is daardoor niet minder geloofwaardig. Het is een schokkend getal. Dalende opbrengsten uit de landbouw in de armste regio's in de wereld zijn de belangrijkste oorzaak, gevolgd door lage productiviteit door extreme hitte en ziektes (met name malaria, diarree en ondervoedingsverschijnselen).
Het antwoord op deze dreiging moet, volgens de Wereldbank, een ambitieuze inspanning van de wereld zijn om de uitstoot van broeikasgassen terug te brengen. Het rapport doet hiermee een maand voor de klimaattop in Parijs een extra oproep aan partijen om de klimaatonderhandelingen te doen slagen. Daarnaast moet de inzet op ontwikkeling rekening houden met klimaatverandering. Snelle, inclusieve en klimaatbestendige ontwikkelingsinspanningen zijn nodig om de geschetste extra 100 miljoen mensen in armoede te voorkomen.

Het kabinet ziet de conclusies van het Wereldbankrapport als ondersteuning van de Nederlandse inzet op klimaat. Zonder een mondiaal akkoord in Parijs waarbij iedereen naar vermogen bijdraagt en tenminste alle belangrijke uitstoters van broeikasgassen een ambitieus reductiedoel op zich nemen, zal de armoede toenemen. Mede daarom zet Nederland in op een ambitieus akkoord. Een akkoord dat indien nodig in de toekomst kan worden bijgesteld om de opwarming van de aarde onder de twee graden te houden. Daarnaast krijgt de Nederlandse klimaatfinanciering vorm door binnen de programma's voor water, voedselzekerheid en energie de gevolgen van klimaatverandering te bestrijden. Dit is, naast de oproep om de uitstoot van broeikasgassen terug te brengen, de belangrijkste aanbeveling van het rapport.

Er zijn nog geen reacties bekend van andere landen. Daarvoor is het rapport te recent. Naar verwachting zal het in Parijs een belangrijke rol spelen in de discussie over de noodzaak van meer investeringen in klimaat in ontwikkelingslanden.

*Klimaatfinanciering met een focus op arme landen*

Het Wereldbankrapport legt een link tussen armoedebestrijding en de inzet op klimaat. Dit is aanleiding voor uw Kamer om te vragen naar de armoedefocus in de Nederlandse klimaatinzet. U vraagt hierbij ook in te gaan op de rol van het particuliere kanaal en de kansen voor alternatieve energiebronnen. (12–16, 21–22).
De Nederlandse klimaatfinanciering krijgt vorm binnen de programma's voor toegang tot energie, watermanagement, klimaatslimme landbouw en landschapsbeheer (inclusief bossen). Deze programma's zijn onderdeel van de Nederlandse hulpinspanningen en richten zich daardoor per definitie op de allerarmsten. De armoedefocus is door deze werkwijze geborgd zowel inhoudelijk als bij de afweging over uitgaven voor programma's met en zonder klimaatrelevantie. De resultaten vallen onder het paraplubegrip «Climate Smart Development» en zijn opgenomen in de resultatenrapportage die begin november aan uw Kamer werd aangeboden (5 november 2015, Kamerstuk 33 625, nr. 183).

De kennis over de gevolgen van klimaat en het vermogen van landen en mensen hierop te reageren is een centraal uitgangspunt bij de integratie van klimaat in de Nederlandse programma's. Voor de Nederlandse

partnerlanden zijn gedetailleerde analyses gemaakt. Deze analyses zijn openbaar[2].

Uit de studies blijkt dat de Nederlandse partnerlanden allemaal in de top dertig en een groot deel zelfs in de top tien van meest kwetsbare landen voor klimaatverandering staan[3]. Daarnaast werkt Nederland samen met nationale kennisinstellingen zoals de commissie MER, het KNMI, Universiteit Wageningen, ECN en IUCN Nederland. Nederland besteedt daarnaast bijzondere aandacht aan gender. Een consortium van het KIT en Femconsult adviseert op programma- en projectniveau hoe vrouwen beter te betrekken bij de inzet op klimaat.

Binnen het voedselzekerheidsprogramma wordt ingezet op een klimaat-slimme ontwikkeling van de voedsellandbouw. Met investeringen in goede randvoorwaarden (zoals landrechten, infrastructuur) en de juiste technologische innovaties kan het effect van klimaatverandering niet alleen worden opgevangen, maar kan de productiviteit tegelijkertijd nog aanzienlijk toenemen. Met deze inzet worden in het bijzonder de rurale, en vaak armste, bevolkingsgroepen bereikt.

De internationale samenwerking op water richt zich op waterma-nagement, waterproductiviteit en toegang tot water. Klimaat speelt in al deze componenten een rol. Een specifiek voorbeeld van de klimaatinzet is de *Disaster Risk Reduction Facility* die snelle ondersteuning verleent aan landen die getroffen worden door klimaat gerelateerde rampen als overstromingen en droogte. Ook ondersteunt Nederland ontwikkelings-landen als Bangladesh, Myanmar en Vietnam bij het ontwikkelen van klimaatbestendige duurzame deltaplannen.

Nederland ondersteunt daarnaast ook de toegang tot hernieuwbare energie en schoon koken. Een groot deel van de uitstoot van de armste ontwikkelingslanden heeft zijn oorsprong in huishoudens. Daar komt bij dat schoner koken belangrijke gezondheidseffecten heeft. Er wordt ook geïnvesteerd in de energietransitie in landen waarbij ook gekeken wordt naar alternatieve bronnen zoals thermische energie. Eén van uw vragen richtte zich specifiek op deze bron. In Indonesië worden proefboringen naar aardwarmte ondersteund. De beschikbaarheid van alternatieve energiebronnen is zover bekend niet op een betekenisvolle manier gekoppeld aan temperatuurstijgingen. Per land moet onderzocht worden wat kansrijke bronnen zijn en hoe markten voor energie functioneren. Op die basis kunnen plannen worden ontwikkeld om een overgang naar een klimaat neutrale energievoorziening dichterbij te brengen.

Een aantal vragen betroffen het betrekken van het particuliere kanaal. Nederland heeft langlopende thematische programma's die de aller-armsten weten te bereiken. Hierbij wordt de kanaalkeuze bepaald op basis van effectiviteit. Nederlandse maatschappelijke organisaties vormen daarom een belangrijk uitvoeringskanaal zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin. In 2014 werd bijna een derde van de klimaatfinanciering ingevuld via de partnerschappen met het Nederlandse maatschappelijk middenveld. Daarnaast zijn de Nederlandse organisaties betrokken bij de uitvoering van de thematische programma's.

---

[2] http://www.dsu.eia.nl/publications/advisory-reports/7152.

[3] Deze classificering is gebaseerd op de ND-GAIN index, een internationale index die klimaatef-fecten en weerbaarheid in kaart brengt.

*Klimaat en het betrekken van de private sector*

Nederland heeft veel kennis en kunde te bieden bij oplossingen voor klimaatverandering. U vraagt naar de rol van het Nederlandse bedrijfsleven en of er barrières zijn om deze kennis te betrekken (1–4 en 18)

Naast de armoedefocus is een tweede accent in de Nederlandse inzet voor klimaat het betrekken van de private sector. Dit krijgt vorm doordat in bovengenoemde inzet op klimaat en armoede wordt samengewerkt met Nederlandse kennisinstellingen en bedrijven. Via de Nederlandse instrumenten voor publiek private samenwerking zoals het Fonds Duurzaam Water of het Fonds Duurzame Economische ontwikkeling en Voedselzekerheid wordt die betrokkenheid gestimuleerd. Ook via FMO – alsook via de multilaterale ontwikkelingsbanken en, sinds deze maand, via het Groene Klimaatfonds – worden goede stappen gezet om meer private financiële middelen voor klimaatactie beschikbaar te krijgen. Voorts is er een dialoog met institutionele beleggers over het bevorderen van klimaatrelevante investeringen. Bij al deze financieringsmogelijkheden wordt expliciet rekening gehouden met een mogelijke rol van Nederlandse expertise op het gebied van water, landbouw en energie. Het kabinet onderschrijft de stelling dat klimaatverandering kansen biedt voor deze sectoren en dat we als Nederlandse overheid een rol hebben om daar waar mogelijk het benutten van die kansen ondersteunen.

Het wegnemen van belemmeringen voor export van Nederlandse expertise en het creëren van gunstige voorwaarden is niet anders voor investeringen in klimaat dan voor Nederlandse investeringen in het algemeen. De Nederlandse inzet en instrumenten voor handelsbevordering zijn daarbij leidend. Voor klimaat wordt wel onderzocht of er specifieke kansen zijn die beter kunnen worden geadresseerd. Belangrijkste aspecten daarbij zijn het afdekken van risico's via bijvoorbeeld de exportkredietverzekering en het ontwikkelen van projecten. Voor het beschikbaar maken van Nederlandse kennis en expertise wordt samengewerkt in partnerschappen met de Wereldbank en er wordt onderzoek uitgezet via de thematische programma's.

*De klimaatonderhandelingen*

Een aantal fracties vraagt naar de inzet voor de klimaatonderhandelingen. Is Nederland nog steeds gecommitteerd aan de afspraken van Kopenhagen en is de Europese inzet afdoende? In meer algemene zin wordt gevraagd naar het vermogen van politici om antwoorden te vinden op dit soort lange termijn uitdagingen (5,10 en 24).

Voor de Nederlandse inzet voor Parijs verwijs ik naar de brief van Staatssecretaris Dijksma namens het kabinet over de inzet voor Parijs: Kamerstuk 31 793, nr. 119.

Klimaatverandering is – zoals uw Kamer ook stelt – bij uitstek een uitdaging waar actie in het heden de toekomst zal bepalen. Een publiek goed waarbij onzekerheid een grote rol speelt. Europa heeft met een ambitieus mitigatiedoel voor 2030 en een commitering om de komende jaren meer klimaatprojecten te financieren een belangrijke stap gezet om die toekomst zeker te stellen. Parijs moet die ambitie verzilveren in een gemeenschappelijke mondiale ambitie. Die ambitie moet groot genoeg zijn om onder twee graden temperatuurstijging te blijven.
Een belangrijk onderdeel van de Nederlandse inzet is daarbij dat het nieuwe akkoord klimaatneutraliteit en klimaatweerbaarheid als heldere richtinggevende lange termijn doelen bevat.

*Klimaat en geopolitieke verhoudingen*

Tenslotte wordt verzocht aan te geven wat de stand van zaken is omtrent de motie Thieme over klimaatverandering en veiligheid en de wijze waarop armoede figureerde op de conferentie *Planetary Security* (7, 9 en 23).

De motie Thieme heeft een brede vraag neergelegd: »wat zijn de effecten van klimaatverandering, handels- en belastingpolitiek en wapenleveranties op de stabiliteit in kwetsbare landen en regio's». Antwoord op deze vraag hoop ik uw Kamer binnen enkele weken te doen toekomen. Het vraagstuk van klimaat en veiligheid speelde een centrale rol in de *Planetary Security Conference* die op 2 en 3 november jl. plaatsvond in het Vredespaleis in Den Haag. In lijn met de motie Thieme bracht het Ministerie van Buitenlandse Zaken internationale denktanks, organisaties en overheden bijeen om mogelijke beleidsreacties op de gevolgen van klimaatverandering voorop stabiliteit te bespreken. Dit is een relatief nieuw terrein. De conferentie heeft een belangrijke impuls gegeven aan bundeling van kennis, het voorspellend vermogen over toekomstige problemen, en inzicht in wat kan worden ondernomen om deze problemen te voorkomen. De uitdagingen op het gebied van *planetary security* vergen een geïntegreerd buitenlands beleid, waarin zowel diplomatieke instrumenten als ontwikkelingssamenwerking een rol spelen. Ik was daarom ook aanwezig bij de conferentie. Een verslag van de conferentie zal in bijlage aan de beantwoording van motie Thieme worden toegevoegd.

Het Wereldbankrapport gaat niet in op de relatie tussen klimaatverandering, armoede en vluchtelingenstromen.

*Conclusie*

Het Wereldbankrapport *«Shock Waves: Managing the Impacts of Climate Change on Poverty»* maakt de gevolgen van het uitblijven van actie op klimaat concreet in een alarmerend getal. Zonder actie op het terugdringen van de broeikasgassen en een goed geïnformeerd armoedebeleid zal het aantal mensen in armoede stijgen. Het rapport illustreert krachtig dat de mondiale verbondenheid in de dreiging van klimaatverandering en ook bij de mogelijke oplossingen sterk is. Armoedebestrijding en klimaatactie zijn daarom brede uitdagingen waar het kabinet vanuit verschillende departementen aan werkt. Het ondersteunen van hernieuwbare energie vanuit ontwikkelingssamenwerking heeft alleen zin als we subsidies voor fossiele brandstoffen wereldwijd afschaffen. Daarnaast kunnen maatregelen die de uitstoot van broeikasgassen beprijzen zoals het EU emissiehandelssysteem zorgen voor een effectieve invulling van de $CO_2$ reductiedoelen. Het kabinet investeert op al deze terreinen om klimaatverandering en gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan om zo een stabiele en veilige wereld zeker te stellen.

De Minister voor Buitenlandse Handelen Ontwikkelingssamenwerking,
E.M.J. Ploumen